

Lavinia Valeria Lefterache

Drept penal. Partea generală

Curs pentru studenții anului II

Ediția a 4-a

Editura
Hamangiu
2024

CUPRINS

CAPITOLUL I. NOȚIUNI INTRODUCTIVE PRIVIND DREPTUL PENAL	1
<i>Secțiunea 1. Dreptul penal ca ramură de drept</i>	3
<i>Secțiunea a 2-a. Știința dreptului penal</i>	24
<i>Secțiunea a 3-a. Principalele școli și curente de politică penală</i>	26
<i>Secțiunea a 4-a. Principiile fundamentale ale dreptului penal</i>	42
<i>Secțiunea a 5-a. Izvoarele dreptului penal</i>	55
<i>Secțiunea a 6-a. Raporturile juridice penale</i>	63
CAPITOLUL II. APLICAREA LEGII PENALE	
ÎN TIMP ȘI ÎN SPAȚIU	69
<i>Secțiunea 1. Considerații generale privind interpretarea și aplicarea legii penale</i>	71
<i>Secțiunea a 2-a. Aplicarea legii penale în timp</i>	91
<i>Secțiunea a 3-a. Aplicarea legii penale în spațiu</i>	121
CAPITOLUL III. INFRAȚIUNEA. TRĂSĂTURI ȘI CONȚINUT	157
<i>Secțiunea 1. Trăsăturile esențiale ale infracțiunii</i>	159
<i>Secțiunea a 2-a. Conținutul infracțiunii</i>	172
CAPITOLUL IV. CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ CARACTERUL PENAL AL FAPTEI	229
<i>Secțiunea 1. Considerații introductive</i>	230
<i>Secțiunea a 2-a. Înlăturarea caracterului penal al faptei prin lipsa prevederii în legea penală</i>	237
<i>Secțiunea a 3-a. Cauzele justificative</i>	239
<i>Secțiunea a 4-a. Cauzele de neimputabilitate</i>	263
CAPITOLUL V. PEDEPSELE	289
<i>Secțiunea 1. Considerații generale privind pedepsele</i>	291
<i>Secțiunea a 2-a. Pedepsele aplicabile persoanei fizice</i>	300
<i>Secțiunea a 3-a. Pedepsele aplicabile persoanei juridice</i>	326
CAPITOLUL VI. MĂSURILE DE SIGURANȚĂ	335
<i>Secțiunea 1. Considerații generale privind măsurile de siguranță</i>	336

<i>Secțiunea a 2-a. Măsuri de siguranță cu caracter medical</i>	_____	339
<i>Secțiunea a 3-a. Măsuri de siguranță restrictive de drepturi</i>	_____	347
CAPITOLUL VII. FORMELE INFRAȚIUNII	_____	381
<i>Secțiunea 1. Caracterizare generală</i>	_____	382
<i>Secțiunea a 2-a. Actele preparatorii</i>	_____	390
<i>Secțiunea a 3-a. Tentativa</i>	_____	399
<i>Secțiunea a 4-a. Formele infraționii consumate</i>	_____	429
CAPITOLUL VIII. FORMELE UNITĂȚII INFRAȚIONALE	_____	431
<i>Secțiunea 1. Caracterizare generală a unității de infrațione</i>	_____	432
<i>Secțiunea a 2-a. Unitatea naturală și unitatea legală de infrațione</i>	_____	436
CAPITOLUL IX. PLURALITATEA DE INFRAȚIUNI	_____	465
<i>Secțiunea 1. Formele pluralității de infraționi</i>	_____	466
<i>Secțiunea a 2-a. Concursul de infraționi</i>	_____	470
<i>Secțiunea a 3-a. Recidiva</i>	_____	488
<i>Secțiunea a 4-a. Pluralitatea intermediară</i>	_____	507
<i>Secțiunea a 5-a. Tratamentul sancționator al pluralității în cazuri speciale</i>	_____	509
CAPITOLUL X. PLURALITATEA DE INFRACTORI	_____	513
<i>Secțiunea 1. Formele pluralității de infractori</i>	_____	514
<i>Secțiunea a 2-a. Participația penală</i>	_____	523
CAPITOLUL XI. INDIVIDUALIZAREA SANȚIUNILOR	_____	557
<i>Secțiunea 1. Individualizarea</i>	_____	558
<i>Secțiunea a 2-a. Individualizarea aplicării și executării pedepsei</i>	_____	583
<i>Secțiunea a 3-a. Cauze care înlătură executarea</i>	_____	627
<i>Secțiunea a 4-a. Înlăturarea consecințelor condamnării</i>	_____	637
CAPITOLUL XII. RĂSPUNDEREA PENALĂ	_____	645
<i>Secțiunea 1. Răspunderea penală a persoanei fizice</i>	_____	646
<i>Secțiunea a 2-a. Răspunderea penală a persoanei juridice</i>	_____	651
<i>Secțiunea a 3-a. Răspunderea penală a minorilor</i>	_____	660
<i>Secțiunea a 4-a. Cauzele care înlătură răspunderea penală</i>	_____	678

Secțiunea 1. Considerații generale privind pedepsele

§1. Sancțiunile de drept penal

276. Noțiune. Sancțiunile în dreptul penal sunt consecințe coercitive pe care legea le leagă de încălcarea preceptelor penale, fiind reglementate în Titlul III al Părții generale (pedepsele)^[1] ori în Titlul IV (măsurile de siguranță) sau Titlul V (măsurile educative) ori în procedura penală (obligațiile prevăzute de art. 318 CPP).

În cadrul raporturilor juridice de conformare, sancțiunile sunt necesare pentru a reflecta gravitatea abstractă a faptei interzise și intensitatea avertismentului asupra consecințelor nerespectării dispozițiilor legale. În cadrul raporturilor juridice de conflict, ca urmare a răspunderii penale, în limitele normei incriminatoare încălcate, au loc alegerea (în cazul unor sancțiuni alternative), individualizarea concretă (în ceea ce privește durata, drepturile și obligațiile, bunurile, modalitatea de executare în raport de specificul fiecărei sancțiuni) și aplicarea sancțiunii penale (cu precădere în materia pluralității de infracțiuni).

Consecința sancțiunilor în dreptul penal este posibilă doar ca urmare a săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală, sancțiunile producându-și efectele *post delictum*, ca urmare a stabilirii existenței unei fapte prevăzute de legea penală și a vinovăției subiectului pentru fapta respectivă.

În dreptul penal român sancțiunile includ:

- *pedepsele* – măsuri de constrângere cu caracter aflictiv, ce pot viza persoana infractorului și atributele sale esențiale (viața, libertatea, bunurile). Sunt singurele sancțiuni penale, iar scopul lor îl reprezintă apărarea societății împotriva infracțiunilor și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni;

^[1] În Codul penal din 1864 (art. 1), infracțiunile erau clasificate în crime, delikte și contravenții, diferențiindu-se în raport de pedeapsă. Pedepsele erau munca silnică, reclusiunea, detențiunea și degradarea civică (pentru crime), respectiv închisoarea corecțională, interdicția unora dintre drepturile politice, civile sau de familie, amenda (pentru delikte) și închisoarea polițienească ori amenda (pentru contravenții). Ulterior, aceeași clasificare a infracțiunilor și același tip de pedeapsă principale se regăsesc și în Codul penal din 1936 (art. 22-24), pedepsele fiind însă clasificate nu numai în raport de crime, delikte și contravenții, ci și în raport de natura acestora, politică sau de drept comun. Sunt introduse conceptele de pedeapsă complementară (art. 25), care include pentru prima dată publicarea și afișarea hotărârilor de condamnare, și de pedeapsă accesorie (art. 26). Pedepsele complementare au durate diferite în raport de natura drepturilor care fac obiectul acestora (de exemplu, degradarea civică de la 3 la 10 ani, pentru crime; interdicția corecțională de la un an la 6 ani, pentru delikte). În 1969, Codul penal menține structura tripartită a pedepselor, fiind extinse drepturile care intrau în conținutul pedepsei complementare și, implicit, în cel al pedepsei accesorii.

- *măsurile educative* – sunt aplicabile minorilor și reprezintă măsuri de refacere sau de corectare a procesului educativ. Sunt sancțiuni de drept penal care, deși au caracter coercitiv, au și o funcție educativă;

- *măsurile de siguranță* – au scopul de a înlătura o stare de pericol decurgând din starea psiho-fizică a făptuitorului, din pericolul pe care îl reprezintă simpla deținere a unor lucruri, substanțe sau dispozitive, dacă, în aceste cazuri, starea de pericol poate conduce la acte de conduită antisocială. Măsurile de siguranță sunt sancțiuni de drept penal care au un caracter preventiv, de protecție a societății, prin înlăturarea sursei pericolului unor conduite viitoare;

- *obligații subsecvente renunțării la urmărirea penală* (art. 318 CPP): a) să înlătore consecințele faptei penale sau să repare paguba produsă ori să convină cu partea civilă o modalitate de reparare a acesteia; b) să ceară public scuze persoanei vătămate; c) să presteze o muncă neremunerată în folosul comunității, pe o perioadă cuprinsă între 30 și 60 de zile, în afară de cazul în care, din cauza stării de sănătate, persoana nu poate presta această muncă; d) să frecventeze un program de consiliere.

Sancțiunile în dreptul penal implică o restrângere a exercițiului unor drepturi și au ca scop prevenirea săvârșirii de noi acte ilicite de către cel căruia i se aplică, iar prin exemplaritate de către ceilalți destinatari ai normei. Totodată, sancțiunile sunt stabilite în vederea prevenirii săvârșirii de noi infracțiuni.

Restrângerea exercițiului unor drepturi poate fi dispusă doar dacă este necesară într-o societate democratică. Măsura trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății (art. 53 CR). Prin natura lor, sancțiunile de drept penal (pedepse, măsuri educative și măsuri de siguranță) conduc întotdeauna la restrângerea exercițiului unor drepturi, ceea ce presupune că, prin natură și quantum, stabilirea acestora trebuie să corespundă scopului dreptului penal, prevenirea săvârșirii de infracțiuni.

Odată stabilită răspunderea penală, stabilirea sau aplicarea sancțiunilor penale poate fi înlăturată prin hotărârea instanței de judecată în cazul renunțării la aplicarea pedepsei (art. 80-82 CP) sau amânării aplicării pedepsei (art. 83-90 CP) ori în cursul urmăririi penale ca efect al renunțării la urmărirea penală (art. 318 CPP). În consecință, stabilirea și aplicarea sancțiunilor penale nu reprezintă consecința inevitabilă a stabilirii vinovăției.

Codul penal reglementează un sistem sancționator care tinde să mențină un echilibru între exigențele apărării societății (prin protecția ordinii publice și repararea prejudiciului cauzat victimelor) și luarea în considerare a nevoii de reinsertie socială a celui condamnat. Privarea de libertate ar trebui considerată

o sancțiune sau o măsură de ultimă instanță. În consecință, ar trebui să fie dispusă doar în acele cazuri în care gravitatea infracțiunii ar face ca orice altă sancțiune sau măsură să fie în mod evident contrară scopului de prevenire a săvârșirii altor infracțiuni^[1].

Codul penal introduce atât substituirea progresivă a pedepsei închisorii cu mijloace de executare neprivative de libertate (renunțarea la aplicarea pedepsei, amânarea aplicării pedepsei, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere), cât și, în materia zilelor-amendă, echivalența sancțiunilor (închisoare/amendă) prin măsuri care să asigure coerența și transparența în stabilirea pedepselor. De exemplu, sistemul zilelor-amendă facilitează convertirea sancțiunilor în caz de eșec al celei pronunțate inițial, fără să se repună în discuție vinovăția persoanei condamnate. Odată stabilită vinovăția, aceasta nu mai poate fi reevaluată în cadrul executării sancțiunilor. Astfel, munca în folosul comunității reprezintă o modalitate de executare a pedepsei amenzii, și nu o pedeapsă propriu-zisă.

Așa cum sancțiunile care decurg din stabilirea vinovăției sunt dispuse de un judecător, în mod simetric, hotărârile ulterioare cu privire la sancțiune (modificarea acesteia prin echivalentul său, conversiunea amenzii în închisoare sau muncă în folosul comunității, modificarea sau încetarea obligațiilor în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere) sunt dispuse de un judecător, iar nu de un organ administrativ (comisie penitenciară, serviciu de probațiune).

277. Conținut. Una dintre funcțiile esențiale ale unei pedepse cu închisoarea este aceea de a proteja societatea (de exemplu, prin prevenirea recidivei). În același timp, măsuri (cum este eliberarea temporară) care permit reintegrarea socială a infractorilor, chiar dacă au fost condamnați pentru infracțiuni comise prin violență^[2], nu sunt incompatibile cu funcțiile pedepsei și servesc unui scop legitim al politicii de reintegrare socială progresivă a persoanelor condamnate la închisoare.

Noțiunea are relevanță în materie penală și are un sens distinct de cel prevăzut în dreptul intern al statelor semnatare ale Convenției. Principiul legalității infracțiunilor și pedepselor, consacrat de art. 7 din Convenție, se referă la condamnările pentru o acțiune sau o omisiune care constituie infracțiune în dreptul intern^[3]. Deși statele au atât libertatea de a califica faptele prin care se aduce atingere ordinii de drept ca infracțiuni, cât și elementele constitutive

^[1] Anexa la Recomandarea nr. R (99) 22 privind reducerea creșterii populației din penitenciare și suprapopularea acestora.

^[2] C.E.D.O., cauza *Mastromatteo c. Italiei*, hot. din 24 octombrie 2002, în HUDOC.

^[3] Com.E.D.O., cauza *Yanasik c. Turciei*, dec. din 6 ianuarie 1993, în HUDOC.

ale acestora^[1], Curtea rămâne liberă să aprecieze dincolo de aceste aparențe dacă o măsură adoptată cu privire la o persoană care a comis o faptă penală poate fi considerată o pedeapsă^[2]. Criteriile de apreciere sunt: măsura să fie impusă ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni, natura și scopul măsurii în cauză, calificarea acesteia în dreptul intern, procedura în urma căreia a fost dispusă și procedura de executare, gravitatea măsurii^[3].

În aplicarea criteriilor enunțate anterior, s-a stabilit, de exemplu, că măsura indisponibilizării/confiscării unui bun dispusă ca măsură asigurătorie, fără constatarea vinovăției celui în cauză, nu reprezintă o *pedeapsă* în sensul Convenției^[4]. Dimpotrivă, o legislație care conferă tribunalelor ample competențe de confiscare a unor bunuri nu poate fi exclusă din categoria normelor punitive, deoarece obiectivul reparării prejudiciului se adaugă aceluia de prevenire și de reprimare a infracțiunilor^[5], astfel încât pot fi considerate ca elemente constitutive ale noțiunii de pedeapsă^[6].

Calificarea unei sancțiuni ca pedeapsă prezintă relevanță inclusiv în ceea ce privește criteriile de apreciere a unei proceduri ca fiind echitabilă. Pedeapsa, ca o consecință posibilă a unei proceduri, impune respectarea prezumției de nevinovăție (obligația acuzării în a dovedi acuzația, iar nu obligația acuzatului de a-și dovedi nevinovăția), dreptul la apărare etc. În vederea analizării caracterului de pedeapsă în sensul art. 7 din Convenție, se verifică scopul sancțiunii (dacă este preventiv sau compensatoriu), implicarea organelor de urmărire penală, dacă este consecința exercitării abuzive a unui drept sau consecința unei infracțiuni^[7]. Pentru a determina dacă sancțiunea aplicabilă

[1] Com.E.D.O., cauza *H. M.A. c. Spaniei*, dec. din 9 aprilie 1996, în HUDOC.

[2] C.E.D.O., cauza *Welch c. Regatului Unit*, hot. din 9 februarie 1995, §27, în HUDOC; în același sens, cauza *Van Droogenbroeck c. Belgiei*, hot. din 24 iunie 1982, §38, și cauza *Duinhof și Duijf c. Țărilor de Jos*, hot. din 22 mai 1984, §34, în HUDOC.

[3] C.E.D.O., cauza *Welch c. Regatului Unit*, citată anterior, §28.

[4] Com.E.D.O., cauza *M. c. Italiei*, dec. din 15 aprilie 1991, în HUDOC.

[5] C.E.D.O., cauza *Welch c. Regatului Unit*, citată anterior, §30.

[6] C. BÎRSAN, *op. cit.*, vol. I, p. 576.

[7] Astfel, în cauza *Anghel c. României*, citată anterior, Curtea Europeană a constatat că, ținând cont de natura faptei de care a fost acuzat reclamantul, precum și de sancțiunea pentru contravenție, care putea fi, la acel moment, una privativă de libertate, a existat o acuzație în materie penală, astfel că era aplicabil art. 6 din Convenție. În fapt, reclamantul a avut un incident verbal cu un funcționar de stat, fiind acuzat ca l-ar fi insultat pe acesta, motiv pentru care a fost sancționat contravențional în baza Legii nr. 61/1991 pentru tulburarea ordinii publice. La câteva zile după incident, reclamantului i s-a comunicat un proces-verbal de contravenție prin care se stabilea o amendă contravențională de 2 milioane de lei (ROL – n.n.). Contestația pe care a formulat-o contra procesului-verbal de contravenție a fost respinsă, în principal pentru că reclamantul nu a probat că nu a insultat funcționarul public în cauză (§§58-61).

unei persoane este o sancțiune penală, Curtea a stabilit în jurisprudența sa trei *criterii alternative*:

- calificarea sancțiunii în dreptul intern (dacă este legată de săvârșirea unei fapte calificate ca infracțiune în legea națională);
- natura faptei;
- natura și gradul de gravitate a sancțiunii ce urmează a fi aplicată autorului faptei.

Sancțiunile impuse de regulamentele de deținere trebuie să respecte cerințele art. 3 din Convenție. Cu toate acestea, aplicând criteriile pentru analiza caracterului de pedeapsă al unei sancțiuni (măsura să fie impusă ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni, natura și scopul măsurii în cauză, calificarea acesteia în dreptul intern, procedura în urma căreia a fost dispusă și procedura de executare, gravitatea măsurii) în ceea ce privește sancțiunile disciplinare, rezultă că o sancțiune care nu depășește nivelul de la care ar putea fi considerată pedeapsă, care nu este înscrisă în cazierul celui în cauză și care poate fi contestată în fața unei jurisdicții, cu garanțiile judiciare aferente, nu reprezintă o pedeapsă în sensul art. 7 din Convenție^[1].

^[1] Curtea a identificat în special următoarele măsuri drept pedepse: un ordin de confiscare a produsului unei infracțiuni în urma unei condamnări, în vederea scopului punitiv, în plus față de natura sa preventivă și reparatorie (cauza *Welch c. Regatului Unit*, citată anterior, §§29-35, privind confiscarea produsului traficului de droguri în care judecătorul poate lua în considerare nivelul de vinovăție a acuzatului în stabilirea cuantumului și ordinul de confiscare se poate executa prin privare de libertate pentru neplată); o amendă administrativă aplicată în domeniul urbanismului, echivalentă cu 100% din valoarea lucrării construite abuziv, amendă al cărei scop era atât preventiv, cât și represiv (cauza *Valico S.r.l. c. Italiei*, dec. din 21 martie 2006); o amendă administrativă aplicată pentru manipularea pieței contrară legii bursei de valori (cauza *Georgouleas și Nestoras c. Greciei*, hot. din 28 mai 2020, §§33-43); confiscarea unor terenuri pe motivul construirii abuzive, dispusă de instanța penală ca urmare a unei achitări, vizând în principal a preveni repetarea încălcării legii și reprezentând, prin urmare, o măsură preventivă și represivă (cauza *Sud Fondi S.r.l. și alții c. Italiei*, dec. din 30 august 2007; cauza *Varvara c. Italiei*, hot. din 29 octombrie 2013, §§22 și 51); confiscarea unor terenuri pentru ridicarea ilegală de situri, pronunțată de instanța penală în urma deciziei de încetare a procesului penal ca urmare a intervenției prescripției ori în lipsa oricărei participări în procesul penal (cauza *G.I.E.M. S.r.l. și alții c. Italiei*, hot. din 28 iunie 2018, §§212-233); înlocuirea pedepsei cu închisoarea cu o expulzare asociată cu interzicerea șederii pe o durată de 10 ani (cauza *Gurguchiani c. Spaniei*, hot. din 15 decembrie 2009, §40); pedeapsa accesorie a interzicerii permanente a exercitării profesiei, pronunțată de instanța de judecată (cauza *Gouarré Patte c. Andorrei*, hot. din 12 ianuarie 2016, §30) (a se vedea *Ghid privind art. 7 din CEDO: Nicio pedeapsă fără lege. Principiul legalității infracțiunilor și pedepselor (31 august 2023)*, nr. 14, <https://www.csm1909.ro/PageDetails.aspx?PageId=275&FolderId=3659>).

Au fost excluse din noțiunea de „pedeapsă”: măsurile preventive (inclusiv spitalizarea obligatorie) impuse pentru o persoană care nu răspunde penal (cauza *Berland c. Franței*, hot. din 3 septembrie 2015, §§39-47); arestarea preventivă dispusă de o instanță de judecată ca urmare a

§2. Scopul și funcțiile pedepselor

278. Definiție. Pedepsa este o măsură de constrângere și un mijloc de reeducare aplicat celui găsit vinovat de săvârșirea infracțiunii, de către instanța de judecată, în scopul prevenirii săvârșirii de noi infracțiuni. Prin executarea sancțiunii penale se urmărește formarea unei atitudini corecte față de muncă, față de ordinea de drept și față de regulile de conviețuire socială. Executarea

condamnării pentru infracțiuni grave, ale cărei condiții de executare au fost modificate substanțial potrivit noului cadru legislativ, pentru a trata tulburarea psihică a deținutului (și anume într-un centru specializat în locul unui penitenciar obișnuit), astfel încât măsura a evoluat de-a lungul timpului și nu mai constituia o pedeapsă (cauza *Ilmseher c. Germaniei*, hot. din 4 decembrie 2018, §§210-236); înregistrarea unei persoane în evidența judiciară sau a poliției cu autori de infracțiuni sexuale sau violente, având un scop preventiv și de descurajare (cauza *Adamson c. Regatului Unit*, dec. din 26 ianuarie 1999; cauza *Gardel c. Franței*, hot. din 17 decembrie 2009, §§39-47); colectarea și păstrarea de către autorități a probelor de ADN de la persoanele condamnate (cauza *Van der Velden c. Țărilor de Jos*, dec. din 7 decembrie 2006); interzicerea șederii (impusă pe lângă pedeapsa cu închisoarea) ca urmare a unei condamnări penale, interdicția fiind considerată echivalentă cu o măsură de ordine publică (cauza *Renna c. Franței*, dec. din 26 februarie 1997); un ordin administrativ de expulzare sau de interzicere a șederii (cauza *Vikulov și alții c. Letoniei*, dec. din 25 martie 2004; cauza *C.G. și alții c. Bulgariei*, dec. din 13 martie 2007); transferul unei persoane condamnate într-o altă țară, în aplicarea Protocolului adițional la Convenția Consiliului Europei privind transferul persoanelor condamnate, măsură al cărei obiectiv este să favorizeze reintegrarea socială a persoanei în țara sa de origine (cauza *Szabó c. Suediei*, dec. din 27 iunie 2006; cauza *Giza c. Poloniei*, dec. din 23 octombrie 2012, §30, în ceea ce privește predarea unei persoane condamnate în baza Deciziei-cadru privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre); un ordin preventiv de confiscare a bunurilor bazat pe suspiciunea de apartenență la organizații de tip mafiot, ordin care nu era condiționat de o condamnare penală prealabilă (cauza *M. c. Italiei*, citată anterior); supravegherea administrativă în scop preventiv, după ce persoanele condamnate și-au executat pedeapsa, precum și restrângerea ulterioară a libertății de mișcare și obligația lor de a raporta (cauza *Timofeyev și Postupkin c. Rusiei*, hot. din 19 ianuarie 2021, §§70-82); ordonanța de confiscare impusă în cadrul proceselor penale în ceea ce privește terții (cauza *Yildirim c. Italiei*, dec. din 10 aprilie 2003; cauza *Bowler International Unit c. Franței*, hot. din 23 iulie 2009, §§65-68); confiscarea bunurilor considerate a avea origini ilicite, impusă la încheierea procesului penal împotriva reclamantilor, în pofida achitării acestora de acuzațiile de spălare a banilor (cauza *Balsamo c. San Marino*, hot. din 8 octombrie 2019, §§60-65); reținerea activelor provenite din infracțiuni în urma condamnării, dispusă într-o procedură separată și considerată ca fiind compatibilă cu reținerea civilă *in rem* (cauza *Ulemek c. Serbiei*, dec. din 2 februarie 2021, §§46-57); revocarea mandatului parlamentar al unui deputat și declararea neeligibilității sale ca urmare a dizolvării unui partid politic (cauza *Sobaci c. Turciei*, dec. din 1 iunie 2006); descalificarea de la a candida în alegeri și îndepărtarea din funcția aleasă (Parlament), din cauza unei condamnări penale definitive pentru corupție (cauza *Galan c. Italiei*, dec. din 18 mai 2021, §§70-97); suspendarea drepturilor de pensie ale unui funcționar public în urma unei proceduri disciplinare (cauza *Haioun c. Franței*, dec. din 7 septembrie 2004); suspendarea disciplinară în contextul sporturilor profesionale (cauza *Platini c. Elveției*, dec. din 11 februarie 2020, §§44-49) (a se vedea *Ghid privind art. 7 din CEDO...*, op. cit., nr. 15).

pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească persoana condamnatului.

279. Scopul pedepsei. Scopul pedepsei este apărarea societății prin prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni. Prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni se realizează, în ceea ce îl privește pe condamnat (*prevenția specială*), prin adaptarea sancțiunii pericolozității faptei și persoanei acestuia. Pedepsa are și un scop preventiv general, decurgând, pe de o parte, din caracterul său inevitabil și, pe de altă parte, din limitele de pedeapsă alese de legiuitor, în cadrul individualizării legale, în vederea descurajării săvârșirii faptelor care aduc atingere valorilor sociale ocrotite prin normele dreptului penal.

280. Funcțiile pedepsei. Funcțiile pedepsei sunt mijloacele de realizare a scopului sancțiunii, prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni. În vederea realizării scopului său, pedeapsa are următoarele funcții^[1]:

- funcția de constrângere;
- funcția de reeducare;
- funcția de exemplaritate;
- funcția de eliminare.

Funcția de constrângere implică o restrângere a drepturilor persoanei condamnate (drepturile patrimoniale, libertatea de mișcare etc.). Restricțiile decurgând din pedeapsă sunt justificate de fapta comisă, dar nu trebuie să se transforme într-un tratament inuman sau degradant.

„Relele tratamente aplicate victimei trebuie să atingă un prag minim de gravitate pentru a cădea sub incidența art. 3. Aprecierea gravității minime este relativă; ea depinde de numeroși factori, precum durata tratamentului aplicat, efectele sale fizice și psihice asupra persoanei care le-a suferit, iar, în unele situații, sexul, vârsta și starea de sănătate a victimei”^[2].

„Tratamentul este inuman în situația în care, inter alia, a fost premeditat, a fost aplicat pe durata mai multor ore și a provocat fie leziuni corporale, fie suferințe intense de natură psihică sau mentală. Tratamentul a fost calificat ca fiind degradant întrucât a cauzat victimelor sentimente de teamă, de neliniște și de inferioritate, de natură a le umili și a le înjosi”^[3]. „Pentru a decide dacă un anumit tratament este sau nu degradant în sensul art. 3, se examinează dacă scopul aplicării lui este acela de a umili sau înjosi victima și dacă, prin efectele produse, a fost adusă o atingere personalității acesteia, într-o manieră

[1] C. MITRACHE, CR. MITRACHE, *op. cit.*, p. 190-191.

[2] C.E.D.O., cauza *Irlanda c. Regatului Unit*, hot. din 18 ianuarie 1978, §162, în HUDOC.

[3] C.E.D.O., cauza *Kudła c. Poloniei*, hot. din 26 octombrie 2000, §92, în HUDOC.

incompatibilă cu art. 3”^[1]. Cu toate acestea, „absența unui asemenea scop nu ar putea exclude într-o manieră definitivă constatarea unei încălcări a art. 3”^[2].

Funcția de reeducare este destinată să modifice deprinderile antisociale ale persoanei condamnate. În acest fel, pedeapsa încetează să mai fie o simplă retribuție, o reparație a răului produs prin infracțiune, transformându-se într-un mijloc de prevenire a săvârșirii de noi infracțiuni.

Funcția de exemplaritate a sancțiunii vizează atât adaptarea pedepsei gravității faptei, cât și aspectul inevitabil al aplicării acesteia. Mărirea exagerată a limitelor de pedeapsă nu reprezintă o soluție eficientă pentru combaterea criminalității. Într-un stat de drept, întinderea și intensitatea represiunii penale trebuie să rămână în limite determinate, în primul rând, prin raportare la importanța valorii sociale lezate pentru cei care înfrâng pentru prima oară legea penală, urmând să crească progresiv pentru cei care comit mai multe infracțiuni înainte de a fi definitiv condamnați și cu atât mai mult pentru cei aflați în stare de recidivă^[3].

„Deși pedeapsa pentru furtul calificat era în Codul penal anterior închisoarea de la 3 la 15 ani, această sancțiune legală – nemaîntâlnită în niciun alt sistem de drept din Uniunea Europeană – nu a dus la o scădere semnificativă a numărului acestor fapte. De altfel, în perioada anilor 2004-2006, aproximativ 80% dintre pedepsele aflate în curs de executare prin privare de libertate pentru furt și furt calificat erau de cel mult 5 ani închisoare, ceea ce indică faptul că instanțele de judecată nu au simțit nevoia să aplice sancțiuni spre limita superioară maximă prevăzută de lege (12 ani în cazul furtului simplu, respectiv 15 ani, 18 ani și 20 de ani în cazul furtului calificat). Pe de altă parte, intervalul extrem de larg dintre limita minimă și cea maximă a pedepsei (de la 1 la 12 ani, de la 3 la 15 ani, de la 4 la 18 ani) a dus în practică la soluții mult diferite în ceea ce privește pedepsele concret aplicate pentru fapte asemănătoare ori la pedepse mari pentru infracțiuni cu o pericolozitate scăzută, fapt care nu asigură caracterul previzibil al actului de justiție. Soluția de dorit nu este deci o majorare dusă la absurd a limitelor de pedeapsă, care nu face altceva decât să nesocotească ierarhia valorilor sociale într-o societate democratică (de exemplu, furtul unui autoturism ce valorează mai mult de 200.000 de lei este sancționat de legea astăzi în vigoare la fel ca omorul)”^[4].

[1] C.E.D.O., cauza *Raninen c. Finlandei*, 16 decembrie 1997, §55, în HUDOC.

[2] C.E.D.O., cauza *Peers c. Greciei*, hot. din 19 aprilie 2001, §74, în HUDOC.

[3] Tezele prelabile ale proiectului Codului penal – H.G. nr. 1183/2008, citată anterior.

[4] *Ibidem*.

Funcția de eliminare constă în izolarea temporară a condamnatului pe durata executării pedepsei. Exercitarea funcției de eliminare nu poate conduce la înjosirea persoanei condamnate. Nu se poate susține că orice pedeapsă aplicată de autoritățile judiciare, având în vedere aspectul umilitor, ar avea și un caracter degradant. Pedepsele inumane sau degradante sunt rezultatul existenței unui act instituționalizat statal, dat de lege, în sens general, sau de cutumă.

§3. Clasificarea pedepselor

281. Criterii de clasificare. Pedepsele pot fi clasificate în raport de rolul și de importanța atribuită, după obiectul asupra căruia poartă sancțiunea, după gradul de determinare, după prevederea uneia singure sau a mai multora în norma de incriminare a faptei^[1].

În raport de rolul și de importanța atribuită, pedepsele se împart în pedepse principale, pedepse complementare și pedepse accesorii. Toate cele trei categorii sunt prevăzute în Codul penal. Pedepsele principale sunt cele prevăzute în norma de incriminare a faptei, fiind sancțiunile penale ce se pot dispune fără a fi condiționate de aplicarea altor sancțiuni.

Pedepsele complementare au rolul de a completa rolul funcției de constrângere a pedepsei principale. Pedepsele complementare se aplică pe lângă pedeapsa principală.

Pedepsele accesorii sunt destinate, de asemenea, să accentueze funcția de constrângere a pedepsei principale, fiind un accesoriu al pedepsei complementare.

În raport de obiectul asupra căruia poartă sancțiunea, pedepsele pot fi privative de viață, privative de libertate, corporale, privative sau restrictive de drepturi, morale, pecuniare. Codul penal prevede pedepse privative de libertate (detențiunea pe viață, închisoarea), privative de drepturi (dizolvarea, în cazul persoanei juridice, degradarea militară, în cazul persoanei fizice), restrictive de drepturi (pedepsele complementare și pedepsele accesorii, în cazul persoanei fizice, și pedepsele complementare, în cazul persoanei juridice), pecuniare (amenda sub forma zilelor-amendă).

După gradul de determinare, pedepsele se clasifică în pedepse determinate și pedepse nedeterminate^[2]. Determinarea pedepselor în dreptul nostru se

[1] C. MITRACHE, CR. MITRACHE, *op. cit.*, p. 190-192.

[2] În ceea ce privește pedepsele nedeterminate, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului a stabilit că pedeapsa privativă de libertate pe durată nedeterminată aplicată unui tânăr nu ar putea fi justificată pe considerente bazate pe necesitatea protecției publicului (C.E.D.O.,

face prin prevederea unei limite maxime și a unei limite minime în conținutul normei de incriminare, precum și a unui minim general și a unui maxim general, ce nu ar trebui să fie depășite ca urmare a reținerii stărilor de atenuare și de agravare a pedepselor sau a circumstanțelor de atenuare și de agravare a pedepselor.

După prevederea unei singure pedepse sau a mai multor pedepse în norma de incriminare, pedepsele sunt unice (atunci când este prevăzută o singură sancțiune pentru fapta comisă) sau multiple (atunci când sunt prevăzute sancțiuni alternative). Ipotezele în care legea prevede o pedeapsă principală unică [de exemplu, detențiunea pe viață în cazul infracțiunii de genocid săvârșite în timp de război – art. 438 alin. (2) CP] sunt mai puține decât cele în care sunt prevăzute pedepse alternative, astfel că individualizarea pedepselor principale are în vedere, în majoritatea cazurilor, și alegerea unei pedepse principale dintre cele prevăzute de lege.

Secțiunea a 2-a. Pedepsele aplicabile persoanei fizice

§1. Pedepse principale

282. Noțiune. Pedepsele principale sunt sancțiunile penale ce decurg din săvârșirea infracțiunii, fiind prevăzute de lege în vederea prevenirii săvârșirii de noi infracțiuni. Pedepsele sunt aplicate doar de către instanțele de judecată, după dovedirea vinovăției celui trimis în judecată, prin adaptarea sancțiunii prevăzute de lege pentru fapta comisă în raport de gravitatea acesteia și persoana făptuitorului^[1].

283. Limitele pedepselor principale. Pedepsele principale sunt: detențiunea pe viață, închisoarea de la 15 zile la 30 de ani, amenda, sub forma zilelor-amendă, de la 10 lei la 500 de lei, înmulțită cu numărul zilelor-amendă cuprins între 30 de zile și 400 de zile.

Prin aplicarea dispozițiilor legale referitoare la agravarea pedepsei prin adăugarea unor sporuri ori a celor privind revocarea suspendării condiționate

cauza *Hussain c. Regatului Unit*, hot. din 21 februarie 1996, §53, în HUDOC). De asemenea, Curtea a apreciat că protejarea împotriva crimelor violente (în cauză uciderea unui copil de 2 ani) dă dreptul statelor să pedepsească un adolescent, pentru săvârșirea unei infracțiuni grave, cu o pedeapsă nedeterminată, ce permite menținerea persoanei în detenție dacă protecția publicului impune această măsură, astfel încât nu sunt încălcate dispozițiile art. 3 din Convenție (C.E.D.O., cauza *V. c. Regatului Unit*, hot. din 16 decembrie 1999, §98, în HUDOC).

^[1] A se vedea, pe larg, C. ROTARU, *Fundamentul pedepsei. Teorii moderne*, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p. 316-337.

a executării pedepselor (măsură prevăzută de Codul penal anterior), conform art. 15 alin. (2) din Legea nr. 187/2012, sau înlăturarea beneficiului grațierii, când operează cumulusul aritmetic, maximul general prevăzut de art. 60 CP nu poate fi depășit^[1]. Atunci când s-au stabilit mai multe pedepse cu închisoarea, dacă prin efectul cauzelor de agravare reprezentate de pluralitatea de infracțiuni s-ar depăși cu 10 ani sau mai mult maximul general al pedepsei închisorii, iar pentru cel puțin una dintre infracțiunile concurente pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea de 20 de ani sau mai mare, se poate aplica pedeapsa detențiunii pe viață. De asemenea, în cazul în care pedeapsa ce se execută este de 30 de ani închisoare, ce constituie maximul general al pedepsei închisorii prevăzut în art. 60 CP, pedeapsa aplicată pentru infracțiunea de evadare nu se mai adaugă, conform art. 285 alin. (4) CP, la pedeapsa care se execută, deoarece s-ar depăși maximul general al pedepsei^[2].

284. Executarea pedepselor principale privative de libertate. Dispozițiile generale privind regimurile de executare a pedepselor privative de libertate sunt reglementate de legea specială – Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal.

Regimurile de executare a pedepselor privative de libertate cuprind ansamblul de reguli care stau la baza executării pedepselor privative de libertate și se bazează pe sistemele progresiv și regresiv, persoanele condamnate trecând dintr-un regim în altul, în condițiile prevăzute de lege. Regimurile de executare a pedepselor privative de libertate sunt, în ordinea descrescătoare a gradului de severitate:

- a) regimul de maximă siguranță;
- b) regimul închis;
- c) regimul semideschis;
- d) regimul deschis.

Regimurile de executare a pedepselor privative de libertate se diferențiază în raport cu gradul de limitare a libertății de mișcare a persoanelor condamnate, cu modul de acordare a drepturilor și de desfășurare a activităților, precum și cu condițiile de detenție^[3].

^[1] C.S.J., s. pen., dec. nr. 2188/1995, pronunțată în aplicarea Codului penal anterior, în I. IONESCU, G. IONESCU, *op. cit.*, p. 76.

^[2] C.S.J., s. pen., dec. nr. 230/2003, pronunțată în aplicarea Codului penal anterior, www.scj.ro.

^[3] *Regimul de maximă siguranță* se aplică inițial persoanelor condamnate la pedeapsa detențiunii pe viață și persoanelor condamnate la pedeapsa închisorii mai mare de 13 ani,

285. Detențiunea pe viață reprezintă pedeapsa cea mai severă din dreptul român, de regulă prevăzută alternativ cu pedeapsa închisorii. Pedeapsa detențiunii pe viață este singura sancțiune în norma de incriminare, de exemplu, în cazul infracțiunii de genocid săvârșit în timp de război [art. 438 alin. (2) CP^[1]].

În cazul unei infracțiuni pedepsite cu detențiunea pe viață alternativ cu închisoarea, instanța alege mai întâi una dintre pedepsele alternative. La alegerea sancțiunii trebuie să se țină seama de prevederile art. 57 alin. (1) CP referitoare la excluderea anumitor categorii de persoane de la aplicarea pedepsei detențiunii pe viață. Aplicarea pedepsei detențiunii pe viață este limitată nu numai prin faptul că numărul infracțiunilor care atrag o atare sancțiune este mic, dar și prin excluderea anumitor categorii de subiecți, respectiv prin înlocuirea acesteia, dacă a fost deja aplicată, în cazurile prevăzute de lege. Astfel, pedeapsa detențiunii pe viață nu se aplică celor care, la data pronunțării hotărârii de condamnare, au împlinit vârsta de 65 de ani. În acest caz, în locul pedepsei detențiunii pe viață se aplică pedeapsa închisorii pe timp de 30 de ani și pedeapsa interzicerii exercitării unor drepturi pe durata ei maximă. De asemenea, în cazul în care cel condamnat la pedeapsa detențiunii pe viață a împlinit vârsta de 65 de ani

precum și celor care prezintă risc pentru siguranța penitenciarului. Regimul de maximă siguranță nu se aplică următoarelor persoane condamnate: a) care au împlinit vârsta de 65 de ani; b) femeilor însărcinate sau care au în îngrijire un copil în vârstă de până la un an; c) persoanelor încadrate în gradul I de invaliditate, precum și celor cu afecțiuni locomotorii grave.

Regimul închis se aplică inițial persoanelor condamnate la pedeapsa închisorii mai mare de 3 ani, dar care nu depășește 13 ani. Persoanele condamnate care execută pedeapsa în regim închis sunt cazate, de regulă, în comun, prestează muncă și desfășoară activități educative, culturale, terapeutice etc. în interiorul penitenciarului, sub pază și supraveghere. Persoanele condamnate care execută pedeapsa în regim închis pot presta munca și pot desfășura activități educative și culturale în afara penitenciarului, sub pază și supraveghere continuă, cu aprobarea directorului penitenciarului.

Regimul semideschis se aplică inițial persoanelor condamnate la pedeapsa închisorii mai mare de un an, dar care nu depășește 3 ani. Persoanele condamnate care execută pedeapsa în regim semideschis sunt cazate în comun, se pot deplasa neînsoțite în zone prestabilite din interiorul penitenciarului, prestează muncă și desfășoară activități educative, culturale, terapeutice, de consiliere psihologică etc. sub supraveghere, în grupuri, în spații din interiorul penitenciarului care rămân deschise în timpul zilei. Persoanele condamnate care execută pedeapsa în regim semideschis pot presta muncă și desfășura activități educative, culturale, terapeutice etc. în afara penitenciarului, sub supraveghere inclusiv electronică.

Regimul deschis se aplică inițial persoanelor condamnate la pedeapsa închisorii de cel mult un an. Persoanele condamnate care execută pedeapsa în regim deschis sunt cazate în comun, se pot deplasa neînsoțite în zone prestabilite din interiorul penitenciarului, pot presta munca și pot desfășura activități educative, culturale, terapeutice, de consiliere psihologică etc. în afara penitenciarului, fără supraveghere.

^[1] Detențiunea pe viață a fost introdusă în legislație la 7 ianuarie 1990, prin Decretul-lege nr. 6/1990, înlocuind pedeapsa cu moartea.

În timpul executării pedepsei, pedeapsa detențiunii pe viață poate fi înlocuită cu pedeapsa închisorii pe timp de 30 de ani și pedeapsa interzicerii exercitării unor drepturi pe durata ei maximă, dacă a avut o bună conduită pe toată durata executării pedepsei, a îndeplinit integral obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, afară de cazul când dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească, și a făcut progrese constante și evidente în vederea reintegrării sociale. În cazul comutării sau înlocuirii pedepsei detențiunii pe viață cu pedeapsa închisorii, perioada de detențiune executată se consideră ca parte executată din pedeapsa închisorii^[1].

Spre deosebire de interdicția aplicării pedepsei detențiunii pe viață, în reglementarea căreia legea prevede caracterul obligatoriu, în cazul înlocuirii, legea prevede doar posibilitatea ca instanța să dispună în acest sens față de cel condamnat. Având în vedere că măsura este legată în ambele ipoteze de același criteriu, vârsta de 65 de ani, și presupune același efect, executarea sancțiunii pedepsei de 30 de ani și interzicerea exercitării unor drepturi pe durata ei maximă, credem că este de dorit, *de lege ferenda*, menținerea caracterului obligatoriu în ambele cazuri^[2].

286. Pedeapsa închisorii. Pedeapsa principală a închisorii presupune privarea de libertate a persoanei pe o perioadă stabilită conform criteriilor de individualizare. Închisoarea constă în privarea de libertate pe durată determinată, cuprinsă ca limite generale între 15 zile și 30 de ani^[3]. Limitele generale ale pedepsei nu pot fi depășite în procesul de individualizare a sancțiunii. Nici în cazul individualizării pedepsei pentru o singură infracțiune (stabilirea pedepsei), nici în cazul individualizării sancțiunii rezultante (aplicarea pedepsei) nu pot

^[1] Pedeapsa detențiunii pe viață nu este interzisă în mod automat pentru persoanele în vârstă. Pentru cei aflați sub vârsta de 65 de ani, doar în situația în care un deținut nu ar primi îngrijiri medicale adecvate, ar fi vorba despre un tratament inuman. Detențiunea pe viață nu cade sub incidența art. 3 atunci când normele interne prevăd posibilitatea liberării condiționate (C.E.D.O., cauza *Kudła c. Poloniei*, citat anterior, §94).

^[2] L.V. LEFTERACHE, în *Codul penal comentat, op. cit.*, p. 295.

^[3] Aplicarea unei pedepse disciplinare unui deținut nu constituie prin ea însăși o privare de libertate, în sensul art. 5 din Convenție, deoarece acest articol nu privește condițiile de detenție. Sancțiunile impuse de regulamentele de deținere trebuie să respecte cerințele art. 3. Aplicând criteriile stabilite de Curte pentru analizarea caracterului de pedeapsă al unei sancțiuni (măsura să fie impusă ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni, natura și scopul ei, calificarea acesteia în dreptul intern, procedura în urma căreia a fost dispusă și procedura de executare, gravitatea măsurii), în ceea ce privește sancțiunile disciplinare, s-a apreciat că o astfel de sancțiune care nu depășește nivelul de la care ar putea fi considerată pedeapsă, care nu este înscrisă în cazierul celui în cauză și care poate fi contestată în fața unei jurisdicții, cu garanțiile judiciare aferente, nu reprezintă o pedeapsă în sensul art. 7 din Convenție (C.E.D.O., cauza *Sawoniuk c. Regatului Unit*, dec. din 29 mai 2001, în HUDOC).

fi depășite limitele de 15 zile, respectiv 30 de ani. De exemplu, atât în cazul concursului de infracțiuni (art. 39 CP), cât și al recidivei (art. 43 CP), dacă în cazul pedepsei rezultante s-ar depăși cu mai mult de 10 ani (în cazul recidivei) ori cu 10 ani sau mai mult (în cazul concursului de infracțiuni) maximul general al pedepsei închisorii, iar pentru cel puțin una dintre infracțiunile din pluralitate pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea de 20 de ani sau mai mare, în locul pedepselor cu închisoarea se poate aplica pedeapsa detențiunii pe viață. În toate celelalte cazuri în care pedeapsa rezultantă depășește 30 de ani, ca urmare a principiului legalității sancțiunilor, pedeapsa rezultantă va fi redusă la maximul general.

Prin modul de reglementare a drepturilor persoanelor condamnate în legi speciale, de exemplu, Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, se urmărește înlăturarea disfuncționalităților sistemului penitenciar, astfel cum au fost constatate, în privința României, în jurisprudența Curții de la Strasbourg, respectiv în rapoartele Comitetului pentru Prevenirea Torturii^[1]: supraaglomerare, condiții insalubre, temperatura celulelor, cazuri de incompatibilitate cu detenția continuă (diagnostic fatal pe termen scurt), lipsa unui mediu corespunzător, lipsa unor condiții de asistență medicală, accesul la instanță și obținerea unei soluții efective. Scopul declarat al legii de a nu cauza suferințe fizice și psihice nu este însă suficient pentru ca rezultatul pozitiv să se producă^[2].

287. Pedeapsa amenzii. Pedeapsa amenzii este prevăzută de lege ca pedeapsă unică pentru anumite infracțiuni ori variante ale acestora [neexecutarea secțiunilor penale – art. 288 alin. (3) CP, violarea confidențialității votului – art. 389 alin. (1) CP, sustragerea de la luarea în evidență militară – art. 434

^[1] <http://www.cpt.coe.int/en/states/rom.htm>.

^[2] A se vedea Hotărârea-pilot din 25 aprilie 2017, pronunțată în cauza *Rezmiveș și alții c. României*. Anterior au fost invocate suprapopularea și igiena precară din penitenciare (dintre multe altele împotriva României, cauzele *Bragadireanu, Petrea, Gagiu, Brândușe, Măciucă, Artimenco, Marian Stoicescu, Eugen Gabriel Radu, V.D., Dimakos, Coman, Dobri, Cucolaș, Micu, Fane Ciobanu, Onaca, Aharon Schwarz, Al-Agha, Mariana Marinescu, Jiga, Ogică, Răcăreanu, Iamandi, Ciupercescu, Marcu, Grozavu, Ali, Porumb, Colesnicov*), absența sau precaritatea asistenței medicale oferite pe durata detenției (dintre multe altele împotriva României, cauzele *Aharon Schwarz, V.D., Olteanu*), condițiile necorespunzătoare de detenție (dintre multe altele împotriva României, cauzele *Bragadireanu, Păvălache, Elefteriadis, Iacov Stanciu, Florea*), caracterul necorespunzător al dispozițiilor legale din materia întreruperii executării pedepsei privative de libertate (cauza *Aharon Schwarz c. României*), lipsa unei anchete eficiente cu privire la plângerile referitoare la încălcarea drepturilor (dintre multe altele împotriva României, cauzele *Stoica, Cobzaru, Carabulea*).

alin. (1) CP], dar și ca pedeapsă alternativă la pedeapsa închisorii (în cazul a mai mult de 140 de infracțiuni doar în Codul penal).

Amenda poate fi stabilită atât ca pedeapsă de sine stătătoare, cât și însoțind pedeapsa închisorii (ca o cauză de agravare facultativă), în cazul infracțiunilor prin care s-a urmărit obținerea unui folos patrimonial.

Codul penal prevede calcularea amenzii prin sistemul zilelor-amendă^[1]. Amenda are un sistem propriu de reglementare în ceea ce privește:

a) individualizarea, care vizează mai întâi stabilirea unui număr de zile-amendă, iar apoi cuantumul unei zile-amendă [art. 61 alin. (2) CP];

b) agravarea care intervine atunci când prin infracțiune s-a urmărit obținerea unui folos patrimonial, iar pedeapsa prevăzută de lege este numai amenda [art. 61 alin. (5) CP];

c) agravarea care intervine atunci când prin infracțiune s-a urmărit obținerea unui folos patrimonial, iar instanța stabilește pedeapsa închisorii (art. 62 CP);

d) efectele față de situația condamnatului care nu execută pedeapsa amenzii în tot sau în parte (art. 63 și art. 64 CP).

Spre deosebire de pedeapsa închisorii, ale cărei limite speciale sunt prevăzute de norma care incriminează fapta tipică, în cazul pedepsei amenzii limitele speciale sunt reglementate în Partea generală a Codului penal, prin raportare la *limitele pedepsei prevăzute de lege* pentru persoana fizică. Limitele speciale ale zilelor-amendă sunt cuprinse între:

a) 60 și 180 de zile-amendă, când *legea prevede* pentru infracțiunea săvârșită numai pedeapsa amenzii;

b) 120 și 240 de zile-amendă, când *legea prevede* pedeapsa amenzii alternativ cu pedeapsa închisorii de cel mult 2 ani;

c) 180 și 300 de zile-amendă, când *legea prevede* pedeapsa amenzii alternativ cu pedeapsa închisorii mai mare de 2 ani.

Suma corespunzătoare unei zile-amendă, cuprinsă între 10 lei și 500 de lei, se înmulțește cu numărul zilelor-amendă, care este cuprins între 30 de zile și 400 de zile. Astfel, minimul general al zilelor-amendă în cazul persoanei fizice este de 30 de zile, respectiv 300 de lei, iar maximul de 400 de zile, respectiv 200.000 de lei. Limitele generale nu ar trebui să fie depășite, indiferent de cauzele de agravare sau circumstanțele agravante, respectiv de circumstanțele

^[1] Acest sistem de aplicare a pedepsei amenzii este întâlnit în Codurile penale din Germania (§40), Spania (art. 50), Franța (art. 131-5), Portugalia (art. 47), Suedia (capitolul 25, secțiunea 1), Finlanda (capitolul 2, secțiunea 4, în forma în vigoare în anul 2009) și a fost preluat și de Legea nr. 301/2004.

atenuante sau cauzele de atenuare^[1]. Prin art. 9 alin. (1) din Legea nr. 120/2024 privind stabilirea cadrului instituțional și a unor măsuri pentru punerea în aplicare a managementului gazelor fluorurate cu efect de seră^[2], prin derogare de la dispozițiile art. 61 alin. (2) CP, în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 7 și art. 8 din această lege, suma corespunzătoare unei zile-amendă pentru persoana fizică este cuprinsă între 50 de lei și 2.500 de lei.

Dacă prin infracțiunea săvârșită s-a urmărit obținerea unui folos patrimonial, iar pedeapsa prevăzută de lege este numai amenda ori instanța optează pentru aplicarea acestei pedepse, limitele speciale ale zilelor-amendă se pot majora cu o treime.

288. Amenda care însoțește pedeapsa închisorii. Spre deosebire de pedeapsa amenzii sub forma zilelor-amendă ca pedeapsă de sine stătătoare, care se raportează la pedeapsa cu închisoarea prevăzută de lege, în cazul amenzii care însoțește pedeapsa închisorii, stabilirea zilelor-amendă se face în raport cu *pedeapsa cu închisoarea stabilită de instanța de judecată*. Acestea nu pot fi reduse sau majorate ca efect al cauzelor de atenuare ori de agravare a pedepsei, deoarece au făcut deja obiectul individualizării atunci când instanța a ales un anumit quantum al pedepsei închisorii. Limitele speciale ale zilelor-amendă care însoțesc pedeapsa cu închisoarea sunt cuprinse între:

a) 120 și 240 de zile-amendă, când *instanța a stabilit* pentru infracțiunea respectivă pedeapsa închisorii de cel mult 2 ani;

b) 180 și 300 de zile-amendă, când *instanța a stabilit* pentru infracțiunea respectivă pedeapsa închisorii mai mare de 2 ani.

Zilele-amendă care însoțesc pedeapsa închisorii se stabilesc în raport cu criteriile de individualizare prevăzute de art. 74 CP și nu pot fi reduse sau majorate ca efect al cauzelor de atenuare ori de agravare a pedepsei. Stabilirea zilelor-amendă către minim nu împiedică individualizarea amenzii prin înmulțirea zilelor-amendă cu o sumă orientată spre maxim^[3]. Chiar dacă sunt incidente cauze de atenuare sau de agravare, acestea, astfel cum precizam anterior, vor produce efecte asupra pedepsei închisorii care determină și nu-

^[1] Cu toate acestea, Codul penal prevede cazuri în care, prin modul de stabilire a pedepsei amenzii, sunt depășite limitele generale în situația subiectului activ persoană fizică, dar și persoană juridică. Derogarea de la limitele generale prevăzute de cod aduce în discuție însăși legalitatea sancțiunilor prin stabilirea unor pedepse în afara limitelor legale. Derogarea unui text special de la norma generală în ceea ce privește limitele pedepsei pune sub semnul întrebării eficiența stabilirii prin lege a unor limite generale ale pedepsei.

^[2] M. of. nr. 414 din 7 mai 2024.

^[3] I.C.C.J., s. pen., dec. nr. 212/RC/2018, www.scj.ro.

mărul zilelor-amendă. Efectul cauzelor de atenuare sau de agravare asupra zilelor-amendă este indirect, ca urmare a reducerii sau majorării pedepsei închisorii la care se raportează zilele-amendă. Nu va opera încă o reducere sau o majorare a zilelor-amendă în raport cu cauzele de atenuare sau de agravare.

289. Infracțiuni prin care se urmărește un folos patrimonial. Pentru a asigura mijloacele juridice necesare și eficiente în prevenirea și sancționarea categoriei de infracțiuni prin care s-a urmărit obținerea unui folos patrimonial, legea prevede posibilitatea aplicării unei constrângeri de ordin patrimonial alături de pedeapsa închisorii, atunci când instanța apreciază că o asemenea sancțiune este necesară și contribuie la o mai bună individualizare a pedepsei. Astfel, în cazul în care pentru infracțiunea săvârșită, prin care s-a urmărit obținerea unui folos patrimonial, legea prevede numai pedeapsa amenzii sau pedeapsa amenzii este prevăzută alternativ cu pedeapsa închisorii, dar instanța optează pentru aplicarea amenzii, limitele speciale ale acesteia se pot majora cu o treime. Dacă, în schimb, legea prevede pentru infracțiunea comisă numai pedeapsa cu închisoarea sau pedeapsa închisorii alternativ cu pedeapsa amenzii, dar instanța optează pentru aplicarea pedepsei cu închisoarea, instanța va putea aplica, pe lângă pedeapsa închisorii, atunci când va considera necesar, și pedeapsa amenzii, care va însoți astfel pedeapsa închisorii. Durata pedepsei închisorii și cuantumul pedepsei amenzii vor fi stabilite, pe baza criteriilor de individualizare a celor două pedepse, între limitele speciale prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită.

Atunci când prin infracțiunea săvârșită s-a urmărit obținerea unui folos patrimonial, la individualizarea pedepsei se pot majora limitele speciale ale pedepsei amenzii conform art. 61 alin. (5) CP, fie se poate aplica amenda cumulativ cu pedeapsa închisorii, conform art. 62 CP. Rațiunea introducerii acestei reglementări este explicată de necesitatea de a consacra mijloace de constrângere penală eficiente, care să nu presupună majorarea duratei pedepsei închisorii^[1].

Natura juridică a instituției prevăzute de art. 61 alin. (5) CP influențează ordinea de aplicare a dispozițiilor care au ca efect agravarea răspunderii penale. Având în vedere motivul agravării ce ține de situația de fapt, aceasta ar putea reprezenta o circumstanță agravantă specială. Având în vedere limitele agravării,

^[1] Posibilitatea aplicării unei amenzi alături de pedeapsa închisorii pentru aceeași faptă nu reprezintă o premieră pentru legislația noastră penală, fiind întâlnită în Codul penal din 1936 [art. 25 pct. 5 și art. 52 alin. (1)], iar în prezent este consacrată și în dreptul francez (art. 131-2, art. 131-5 CP), olandez (secțiunea 9 pct. 3 CP), italian [art. 24 alin. (2) CP], german (§41 CP), reglementarea propusă fiind inspirată de prevederile Codului penal german.

diferite de cele din art. 78 CP, ar părea că legiuitorul a reglementat o cauză de agravare, pe care nu o regăsim însă enumerată în art. 79 din același cod (când legiuitorul face o enumerare limitativă a cauzelor de agravare, spre deosebire de situația cauzelor de atenuare la care se referă generic, ca la *cazuri speciale de reducere a pedepsei*). Aplicarea prin analogie în defavoarea persoanei este interzisă, astfel că ar fi problematică adăugarea unei cauze noi, de agravare a pedepsei, în ordinea prevăzută de lege.

Diferența dintre cele două ipoteze de la art. 79 CP și reglementarea explicită a situațiilor juridice în care se agravează pedeapsa, fără posibilitatea de a adăuga la textul de lege, nu ar lăsa o altă interpretare a naturii juridice decât cea de circumstanță agravantă. Nici această soluție nu este însă lipsită de critici. Diferența de natură juridică nu este doar una terminologică, ci, în raport de una sau alta dintre cele două instituții, se vor produce efecte fie în considerarea art. 78 CP, fie în considerarea art. 79 din același cod.

Astfel, importanța calificării în categoria circumstanțelor agravante sau în categoria cauzelor de agravare decurge din modul în care se produc efectele circumstanțelor și ale cauzelor de agravare, respectiv ordinea în care acestea operează. De exemplu, în cazul în care ar putea fi calificate ca circumstanțe agravante (de care se deosebesc însă în ceea ce privește efectele, care, în ipoteza circumstanțelor agravante, operează doar în privința maximului), pedeapsa ar fi agravată o singură dată, indiferent de numărul circumstanțelor.

Cauzele de agravare își produc efectele succesiv. Legea prevede însă în acest caz o dispoziție derogatorie de la cea reglementată de art. 79 CP, și anume, pe de o parte, că fracțiile stabilite de lege pentru cauzele de atenuare sau de agravare a pedepsei se aplică limitelor speciale ale zilelor-amendă stabilite în considerarea situației speciale a urmăririi obținerii unui folos patrimonial [art. 61 alin. (6) CP], precum și că limitele speciale ale zilelor-amendă care însoțesc pedeapsa închisorii se determină în raport de durata pedepsei închisorii stabilite de instanță și nu pot fi reduse sau majorate ca efect al cauzelor de atenuare ori de agravare a pedepsei [art. 62 alin. (2) CP], deoarece acestea și-au produs deja efectele cu privire la limitele închisorii.

290. Înlocuirea pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii. Dacă persoana condamnată, cu rea-credință, nu execută pedeapsa amenzii, în tot sau în parte, numărul zilelor-amendă neexecutate se înlocuiește cu un număr corespunzător de zile cu închisoare (unei zile-amendă îi corespunde o zi de închisoare). Atunci când amenda neexecutată a însoțit pedeapsa închisorii, numărul zilelor-amendă neexecutate se înlocuiește cu un număr corespunzător de zile cu închisoare, care

se adaugă la pedeapsa închisorii, pedeapsa astfel rezultată fiind considerată o singură pedeapsă. În cazul înlocuirii pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii, pedeapsa ce se stabilește de instanță nu poate fi decât cu executare efectivă^[1].

Înlocuirea pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii operează atât în cazul în care legea prevede doar amenda, cât și în cazul în care legea prevede pedeapsa amenzii alternativ cu închisoarea. Operațiunea este posibilă, deoarece într-o primă etapă instanța individualizează amenda sub forma zilelor-amendă, astfel că durata pedepsei închisorii este previzibilă încă de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare la pedeapsa amenzii sub forma zilelor-amendă.

291. Executarea pedepsei amenzii prin prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității. În cazul neexecutării amenzii cu *rea-credință*, instanța procedează la înlocuirea ei cu pedeapsa închisorii, prin transformarea zilelor-amendă stabilite prin hotărârea inițială de condamnare în zile de închisoare.

În ipoteza în care condamnatul se află în imposibilitatea de a executa în tot sau în parte pedeapsa amenzii, dar este de *bună-credință*, instanța, cu consimțământul prealabil al condamnatului, înlocuiește zilele-amendă cu un număr corespunzător de zile de muncă neremunerată în folosul comunității. Reglementată în acest fel, munca în folosul comunității apare, sub aspectul naturii juridice, ca o formă substitutivă de executare a pedepsei amenzii în cazul persoanelor de bună-credință care consimt la executarea amenzii în această modalitate.

Până la executarea integrală a obligației de muncă în folosul comunității, aceasta poate înceta, dacă persoana condamnată achită suma de bani corespunzătoare zilelor-amendă rămase neexecutate, ori poate fi transformată în privare de libertate, prin înlocuirea zilelor-amendă neexecutate cu zile de închisoare, dacă persoana condamnată fie nu execută munca în folosul comunității în condițiile stabilite de instanță, fie săvârșește o nouă infracțiune descoperită înainte de executarea integrală a obligației de muncă în folosul comunității^[2].

[1] I.C.C.J., S.U., dec. nr. L (50)/2007 (M. Of. nr. 775 din 15 noiembrie 2007). Decizia își păstrează valabilitatea și în aplicarea Codului penal în vigoare.

[2] Tezele prealabile ale proiectului de Cod penal – H.G. nr. 1183/2008, anterior citată. Dispoziții similare conțin art. 53 CP spaniol, art. 48 CP portughez.